

ביאורים

לקראת חתימת ההקדמה, מסיים הרמב"ם לעסוק ב'אנשי המעלה' ובחשיבותם. הוא חוזר לשני המרכיבים שבהם עסק לעיל, ושומקים את אותם אנשים: 'החכמה והמעשה'.

עבודת ה' ואהבתו קבועות בליבם של יהודים רבים, גם כאלה שאינם מקפידים על קיומם של כל המצוות. ומכיוון ש"הקב"ה ליבא בעיי" (רוצה את הלב) [סנהדרין קו:], נדמה לנו לעיתים שדי בלב החם, בכוונה הטובה וברצון הטוב, והלימוד והקיום המעשי אינם כה חשובים. אולם כשמתבוננים בדברי חז"ל רואים שלקב"ה לא די בזה.

ניתן לומר שאהבת ה' והרצון לעובדו הם הבסיס החשוב, אהבת ה' מבטאת קשר גדול של האדם לבוראו, שהוא יסוד ובסיס חשוב מאד. אולם אסור לאדם להסתפק בכך. על האדם לעסוק בחכמה של הבורא וברצונו, ולקיים באופן מעשי, את הטוב והישר בעיניו. מי שאינו עוסק בשני אלה - בלימוד החכמה ובקיום המעשי, אינו זוכה להתחבר ולגלות באמת את רצון ה'.

לעומתו, מי שזוכה לחיבור הגדול הזה, זוכה להיות זה שבשבילו ראוי כל העולם להיברא, זה שאר הבריות נועדו לטייע לו, כפי שראינו לעיל, ולגרום שלא יהיה בודד ומשועמם כפי שכתב הרמב"ם כאן. עשיית הטוב והישר כוללת גם את קיום ההלכה המעשית על שלל פרטיה. ההלכה מדריכה את האדם, מנווטת את כל מהלך חייו, ומורה לו כיצד לנהוג בכל שעה משעות היממה על פי רצון ה'.

לאותו שילוב של החכמה והמעשה התכוונו חז"ל בדבריהם: "אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד". דברים אלו לכאורה עמוקים מאד ונראים לקורא כדברים שאינם נכונים. אולם כאשר מעמיקים בדברי חז"ל מבינים שכיוון שתכלית עולמו של הקב"ה הוא ה'אדם', ותכלית ה'אדם' הוא אותם אלו שזכו להיות הגדולים והקדושים שבבני האדם, הזוכים לשלב את לימוד החכמה ואת עשיית המעשים הטובים בפועל, מבינים את כוונתם של חז"ל.

הרחבות

• הצורך בחברה לחכמים

לעשות 'חברה' לחכמים. ניתן לבאר שהחברה נועדה למלא את ה'צרכים החברתיים' של החכמים, כי האדם מטבעו חברתי. עוד ניתן לבאר שעל ידי הקשרים הבין-אישיים הם יכולים לממש את טובם ולתקן את מידותיהם - כפי שנדרש להשגת החכמה. כהמשך לדברי הרמב"ם ניתן לבאר שלחברה תפקיד נוסף חשוב מאוד בסיוע לחכמת החכמים, כיוון שבה תצטרך לבוא לידי יישום אותה חכמה, ועל ידיה החכמה תתפתח ותתפשט בעולם (וכפי שבארנו בהרחבות ליום לעיל ימים ח', י' חשון). הרב צבי יהודה קוק הרחיב את הדברים ברובד נוסף: "עניינינו המיוחד אינו קדושת היחיד, אלא קדושת הכלל...". "מהציבור בשלמותו נמשכים הפרטים..." [שיחות הרצ"ה בראשית עמ' 84 ועמ' 321-318]. בהמשך דבריו שם הוא מבאר שלכלל יתרון בכך שיש לו קביעות, וכן בכך שלעולם יש בו מצבים מסובכים ובעייתיים - מה שדורש קדושה יותר מורכבת ומפותחת. לפי דברים אלו מובן מאוד מדוע גם החכמים הגדולים ביותר זקוקים לציבור, שדרכו הם יופיעו את 'קדושת הכלל'.

• יחס הרמב"ם ליסודות אמונה

מפני שהם מיפיים האמונה. על יחס הרמב"ם לעיסוק בענייני אמונה ניתן ללמוד מדבריו בפירושו המשני: "ואין זה מקום להביא שם הדבר הזה, לולי אשר כוונתי כשיבוא זכר דבר בענייני האמונה לבאר בו מעט, כי יקר בעיני ללמד עיקר מעיקרי הדת והאמונה יותר מכל אשר אלמדהו..." [ברכות סוף פרק ט].

שאלות לדיון

אחרי כל האריכות, לפי הרמב"ם, מהו ביאור מאמר חז"ל "אין לו להקדוש-ברוך-הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה?"

לסיום, מהי הגישה הנכונה לפי הרמב"ם, בלימוד האגדות שיש בגמרא?

והסבה השנית במציאות מי שאין בו חכמה - מפני שאנשי החכמה הם מעטים מאד, מיעוט אנשי החכמה וזה הדבר נתחייב בדרך החכמה האלהית°. ואין לומר באשר חיבה החכמה הראשונה: 'מדוע היה כך?' כמו שאין לשאל: 'למה היו הגלגלים - תשעה, וכוכבי לכת - שבעה, והיסודות - ארבעה?'. שאלו כלם והנהגים מנהגייהם נתחייבו להיות כך במציאה הראשונה°. והנה החכמים, עליהם השלום, כבר בארו זה. ואמר רבי שמעון בן יוחאי על אנשי דורו - ואף על פי שהיו נכבדים רובם: "ראיתי בני עליה - והם מועטין... ואם שנים הם - אני ובני הם" (סוכה מה ב). ועל כן נבראו ההמון לעשות 'חברה' לחכמים°, שלא ישארו שוממים. ואולי תחשב שזאת התועלת קטנה - אבל היא צריכה וראויה יותר מן הראשונה. שהרי הקדוש-ברוך-הוא העמיד הרשעים° בארץ ישראל כדי לעשות להם חברה ולהסיר שממון נפשות החסידים. הוא מה שנאמר: "לא אגרשנו מפניך בשנה אחת פן-תהיה הארץ שממה" (שמות כג ט). וזה הענין פרשו חכמים גם כן, ואמרו: מאי כי-זה כל-האדם? (קהלת יב ג) - "כל העולם פלו לא נברא אלא לצות לזה" (ברכות ו ב), פרוש: להסיר עצבו ושממון יחידותו.

ואם כן, נתבאר מכל אשר אמרנו: שהפונה בבריאת כל מה שיש בתוך העולם הזה והנפסד, אינו - אלא איש שלם, כולל החכמה והמעשה, כמו שאמרנו. וכשתבונן ותלמד מדבריהם, עליהם השלום, אלו שני העניינים, רצוני לומר: 'החכמה והמעשה', מאשר בארוהו ורמזוהו - תדע, כי על נכון אמרו: שאין לו להקדוש-ברוך-הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה.

וכבר יצאנו מהענין שהיינו מתעסקים בו, אבל הבאתי אלו הדברים מפני שהם מיפיים האמונה°, ומעוררים על בקשת החכמה, ואינם נקלים° - לפי מה שאני רואה - והנני חוזר לעניני.

נתחייב וכו' - זהו רצון ה'. **מדוע היה כך** - מדוע ה' ברא כך. **במציאה הראשונה** - כך רצה ה' בבריאת העולם. **הרשעים** - הכנענים בזמן כיבוש הארץ. **נקלים** - חסרי חשיבות.

לעילוי נשמת הרב משה צבי ב"ר דוב בער ז"ל

